

KOHTI PALVELURIKKAITA KYLÄYHTEISÖJÄ

Helena Merikoski

Julkista ja poliittista päätöksentekoa on viime vuosikymmenet ohjannut kasvukeskuslähtöinen ajatusmalli, jossa palvelut keskitetään yhä suurempiin yksiköihin. Tämä lähestymistapa on johtanut siihen, että harvaan asutuilla, maaseutuvaltaisilla alueilla sijaitsevien kylien palveluverkko on jatkuvasti heikentynyt ja samalla asukkaiden viihtyvyys kärsinyt. Tämä kehitys on tunnistettu yhtenä elinvoimaisuuden säilyttämisen haasteena myös Etelä-Savossa, jossa on paljon monipaikkaisia vapaa-ajan asukkaita. Samaan aikaan on huomattu, että mökkipaikkakuntien elinvoimaa halutaan kehittää yhteisöllisesti ja monipaikkaiset asukkaat haluavat hankkia tuotteita ja palveluja paikallisesti. Paikallisten yritysten fyysisten ja digitaalisten palvelujen kehityksen tukeminen on siksi tärkeää. Kasvukeskuslähtöinen ajattelu on mahdollista kääntää pääläelleen ja rakentaa monipaikkaisuutta tukevien palvelurikkaiden kylähubien verkosto kehittämällä monistettava konsepti kyläyhteisöjen palvelutarjonnan rikastamiseksi.

Maaseutu muutoksessa

Viime vuosikymmenet jatkuneen kaupungistumiskehityksen myötä Suomen aluerakenne on eriytynyt (Riekkö & Hentilä 2022). Kaupungistuminen on saanut rinnalleen viime vuosina voimakkaasti yleistyneen monipaikkaisuuden, joka liittyy suomalaisten elämään niin kaupungeissa kuin maaseudulla. Rannanpään ym. (2022) mukaan monipaikkaisuudella tarkoitetaan sitä, että yhden kiinteän asuinpaikan sijaan monipaikkaisen elämäntyylin omaksuneet ihmiset viettävät arkeaan ja vapaa-aikaansa useissa eri paikoissa sekä liikkuen näiden paikkojen välillä.

Merikoski, H. 2024. Kohti palvelurikkaita kyläyhteisöjä. Teoksessa Rajahonka, M. & Haapaniemi, H. (toim.) Luovia menetelmiä ja älykkäitä ratkaisuja. Digitaalisen talouden vahvuusalajulkaisu 2023. Mikkeli: Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, 214–233. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-344-568-0>

Kaupungistumiseen ja monipaikkaisuuteen liittyvän kehityksen lisäksi viime vuosina Etelä-Savon kaltaiset maaseutualueet ovat muuttuneet murreksessa olevan kotimaan ja maailman mukana. Yhä keskittyvämpi ja digitaalisuuteen perustuvampi kehitys haastaa ja muuttaa maaseudulla asumista ja tekee näkyviksi uusia palvelutarpeita. Se muuttaa myös yrittämistä ja avaa uusia liiketoimintamahdollisuuksia. Uusien palveluratkaisujen tarve ja digitalisaation tuomat liiketoimintamahdollisuudet korostuvat maaseutualueilla. Palvelujen tuottaminen ja etätyö onkin nostettu esille varteenotettavina vaihtoehtoina maaseudulla vakituisesti tai monipaikkaisesti asuvien toimeentulon lähteeksi (Antikainen ym. 2017).

Toimeentulon turvaamiseksi maaseutualueilla tulisi kiinnittää erityistä huomiota liiketoimintaedellytysten luomiseen ja kehittämiseen. Maaseutualueiden liiketoiminnan keskeisimpinä edellytyksinä nähdään kuntien kaavoittamiseen liittyvien prosessien sujuvuus ja tarvittavan infrastruktuurin rakentaminen yritysten tarpeita vastaavasti. Lisäksi maaseutualueiden yritysten liiketoimintamahdollisuuksia edistävät toimenpiteet liittyvät erityisesti yritysneuvontaan ja -palveluihin, verkostoitumiseen ja yritysten näkyvyyteen alueella (Riekki & Hentilä 2022).

Tulevaisuuden mahdollisuuksia monipaikkaisuuteen nojaavalle kehittämiselle Etelä-Savossa kokosi Mindhive Oy:n toteuttama monipaikkaisten asukkaiden tarpeiden selvitys (Mindhive Oy 2021). Selvityksessä kartoitettiin monipaikkaisten asukkaiden palvelutarpeita ja monipaikkaisuuteen liittyviä arvoja, tunnistettiin monipaikkaisen asumisen esteitä ja kehitettiin konsepteja monipaikkaisten asukkaiden tarpeisiin. Selvitys toi esille, että keskittämisen vastakohtana mökkipaikkakuntien elinvoimaa haluttaisiin säilyttää ja että vapaa-ajan asukkaat haluaisivat hankkia palveluita enemmän paikallisesti.

Mindhiven selvityksen tuloksena syntyi jatkokehittämisen pohjaksi useita konkreettisia konsepti-ideoita siitä, miten Etelä-Savon elinvoimaa voitaisiin kehittää ja vahvistaa monipaikkaisuuden esteitä poistamalla ja mahdollisuuksia vahvistamalla. Yksi selvityksen tuloksena tuotetuista konsepti-ideoista on Kylähubi-konsepti, jossa keskeinen rooli on kasvukeskusten vastavoimana toimivilla ja monipaikkaista asumista tukevilla kylähubeilla eli palvelurikkailla kyläkeskuksilla. Kyläkeskukset nähdään mikrokeskuksina, joista kukin tarjoaa kyläyhteisölle keskeiset palvelut. Kyläkeskukset muodostavat keskenään laajemman hubiverkoston. (Mindhive Oy 2021.)

Kohti palvelurikkaita kyläyhteisöjä

Kylähubi-konsepti toimi innoittajana suunniteltaessa Kohti palvelurikkaita kyläyhteisöjä -hanketta Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu Xamkin ja Mindhive Oy:n yhteistyössä. Hankkeen keskeisenä tavoitteena on muodostaa konkreettinen ehdotus Mindhiven aiemmassa selvitystyössä ehdotetulle ajatukselle rakentaa kasvukeskusten sijaan verkosto palvelurikkaita kyläkeskuksia.

Kesällä 2021 käynnistyneessä ja vuoden 2023 loppuun saakka toteuttavassa, Etelä-Savon maakuntaliiton Alueiden kestävän kasvun ja elinvoiman tukemisen määrärahasta rahoittamassa Kohti palvelurikkaita kyläyhteisöjä -hankkeessa keskitytään Etelä-Savossa Puumalan kunnassa sijaitsevan Hurissalon kyläyhteisön palvelutarjonnan rikastamiseen. Hankkeessa tuetaan koko kyläyhteisön pohdintaa palvelutarpeista ja rohkaistaan uusien palveluideoiden muotoilua ja kehittämistä. Hankkeen aikana sovelletut työtavat – yhteiskehittämisestä palvelumuotoiluun – dokumentoidaan ja jalostetaan monistettavaksi menetelmäksi, jota noudattaen voidaan tukea kyläyhteisöjen palvelukehitystä myös muualla (Kuva 1).

Kuva 1. Kohti palvelurikkaita kyläyhteisöjä -hanke kokoaa kyläyhteisön palvelutarjonnan rikastamisen mahdollistavat kehittämismenetelmät monistettavaksi konseptiksi. (Kuva: Suvi Ripatti, Mindhive Oy)

Matkalla kohti monistettavan kehittämismenetelmän konseptointia hankkeen alussa selvitettiin pilottikyläyhteisö Hurissalon vakituisten ja vapaa-ajan asukkaiden palvelutarpeita työpajoissa, joissa kertynyttä tietoa rikastettiin verkkokyselyllä ja haastatteluilla. Hankkeen alkaessa toteutettu yhteiskehittäminen kyläyhteisössä toi monipuolisesti esille Hurissalon kyläyhteisön palvelutarpeita (Kuva 2).

Ensimmäisten unelmatyöpajojen satoa

Kuva 2. Hurissalon vakituksia ja monipaikkaisia asukkaita osallistaneiden työpajojen satoa. (Kuva: Suvi Ripatti, Mindhive Oy)

Työpajoissa tunnistettiin palvelukokonaisuuksia, joihin kiinnittyviä palvelutarpeita tarkennettiin erikseen tehdyillä verkkokyselyillä ja haastatteluilla. Palvelutarpeissa korostui monipaikkaisuutta, niin arkea kuin vapaa-aikaa, tukevat tarpeet ja toiveet: tuote- ja palvelutarjonnan saatavuus, arjen ja vapaa-ajan toimivuus, harrastusmahdollisuudet, tapahtumat, infrastruktuuri, luonto ja aktiivinen kyläyhteisö. Yksi keskeisimpänä esiin noussut esimerkki niin vakituksille asukkaille kuin monipaikkaisille asukkaille tärkeästä palvelusta on Hurissalossa toimiva kauppa, joka mahdollistaa osaltaan ympärivuotisen asumisen kaikille kyläyhteisön jäsenille.

Kyläyhteisön tarpeiden kartoituksen jälkeen siirryttiin kokoamaan Hurissalon kyläyhteisölle palveluja tarjoavien ja palvelujen kehittämistä kiinnostuneiden yritysten joukkoa. Kesällä 2023 käynnistettiin yritys-kohtaiset palvelumuotoiluklinikat, joiden tavoitteena on paitsi kehittää osallistuvien yritysten palvelutarjontaa myös koota kokemuksia erilaisien menetelmien hyödynnettävyydestä kyläyhteisön palvelutarjonnan rikastamisessa.

Yrityskohtaisen kehittämisen jälkeen hankkeen kokemukset kootaan yhteen monistettavaksi kyläyhteisön palvelutarjonnan rikastavaksi konseptiksi. Tämä työ on tätä kirjoitettaessa käynnissä ja työn tulokset julkaistaan erikseen myöhemmin hankkeen päättyessä vuoden 2023 lopussa.

Monipaikkainen maaseutu tarvitsee eri toimijat osallistavaa kehittämistä

Monipaikkainen asuminen ja siihen liittyvä monipaikkainen elämäntapa on Etelä-Savossa tunnustettu keskeiseksi alueen elinvoimatekijäksi. Palvelutarjonnan kehittäminen monipaikkaisten asukkaiden tarpeisiin koetaan hyvin tärkeäksi, mutta samalla myös suureksi haasteeksi. Ratkaisujen etsimisessä voidaan hyödyntää omaa aluetta koskevaa, eri toimijoita osallistavaa tutkimus- ja kokemustietoa. Monitahoista monipaikkaisuusilmiötä koskeva pitkäjänteinen yritysten ja TKI-toimijoiden yhteinen kehittämistoiminta lisää ymmärrystä monipaikkaisuuden tulevasta suunnasta. Alueen toimijoiden yhteinen ymmärrys tulevasta kehityksestä helpottaa resurssien oikeaa kohdentamista ja yhteisten kehittämistoimien suunnittelua ja oikea-aikaista toteuttamista. Etelä-Savo on luontaisesti monipaikkaisuuden merkittävimpiä kehittämisalustoja Suomessa, sillä vapaa-ajan asuntoja on väestöön suhteutettuna alueella valtakunnallisesti eniten ja monipaikkaisten asukkaiden merkitys alueen elinvoimalle on ensiarvoisen tärkeä.

LÄHTEET

Antikainen, J., Honkaniemi, T., Jolkkonen, A., Kahila, P., Kotilainen, A., Kurvinen, A., Lemponen, V. Lundström, N., Luoto, I. Niemi, T., Pyykkönen, S., Rehunen, A., Saukkonen, P., Viinamäki, P. & Viinikka, A. 2017. Smart Countryside: Maaseudun palveluiden kehittäminen ja monipuolistaminen digitalisaatiota ja kokeiluja hyödyntämällä. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 9/2017. ISBN: 978-952-287-338-5 (PDF). Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-338-5> [viitattu 11.9.2023].

Mindhive Oy. 2021. Monipaikkaisten asukkaiden tarpeiden selvitys. Saatavissa: https://drive.google.com/file/d/1Sn0Rzu82E1tyE7JH-0Nt8S-3ha37Hj_wV/view [viitattu 15.9.2023].

Rannanpää, P., Antikainen, J., Aro, R., Huttunen, J., Hovi, S., Pitkänen, K., Strandell, A., Nurmio, K., Rehunen, A., Vihinen, H., Lehtonen, O., Muiju, T. & Weckroth, M. 2022. Monipaikkaisuus – nykytila, tulevaisuus ja kestävyys. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:9. Valtioneuvoston kanslia. ISBN: 978-952-383-150-6 (PDF). Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-150-6> [viitattu 11.9.2023].

Riekkä, S. & Hentilä, H.-L. 2022. Maaseudun monipaikkainen asuminen, yrittäminen ja etätyö Pohjois-Pohjanmaan kunnissa. Oulun yliopiston Kerttu Saalasti Instituutin julkaisuja 2/2022. ISBN: 978-952-62-3449-6 (PDF). Saatavissa: <http://urn.fi/urn:isbn:9789526234496> [viitattu 11.9.2023].